

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Undervisning utomhus

Vilka faktorer påverkar pedagogernas möjligheter att undervisa utomhus?

Anna Andersson och Malin Davidsson

Examensarbete LAU 370

Handledare: Ulf Christianson

Examinator: Bengt Edström

Rapportnummer: HT-07-2611-043

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Undervisning utomhus

Vilka faktorer påverkar pedagogernas möjligheter att undervisa utomhus?

Författare: Anna Andersson och Malin Davidsson

Termin och år: HT - 07

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ulf Christianson

Examinator: Bengt Edström

Rapportnummer: HT-07-2611-043

Nyckelord: Utomhuspedagogik, undervisning utomhus, skolkultur, skola

Vårt syfte med arbetet är att ta reda på i vilken utsträckning pedagoger i skolor inom tre av Göteborgs stadsdelar har undervisning utomhus med sina elever. Vilka faktorer är det som spelar in då pedagogen väljer att bedriva undervisning utomhus? Dessa faktorer anser vi vara viktiga att undersöka eftersom vi ser många fördelar med att ha undervisning utomhus som komplement till övrig undervisning. För att visa på fördelar som finns med utomhuspedagogik, har vi granskat litteratur om ämnet. För att vi skulle få ett så stort underlag som möjligt valde vi att utföra en enkätundersökning på sex olika skolor. Bortfallet blev tyvärr stort vilket i hög grad påverkar generaliserbarheten men vissa mönster kunde vi trots allt urskilja bland de pedagoger som medverkade. Intressant var att se att nästan alla av de pedagoger som besvarat enkäten går ut med sina elever, åtminstone någon gång per termin. Det mest frekventa hindret till att man inte gick ut mer var personaltillgång. Därefter kom vädret och brist på planeringstid. Vi såg även tecken på att skolledningens inställning till utomhusundervisning kan ha vissa effekter på hur mycket pedagogerna undervisar utomhus. Vi tror att, för att ge eleverna ett helhetsperspektiv på lärande som de har nytta av i framtiden, passar undervisning utomhus utmärkt och vi ser gärna att fler pedagoger förlägger delar av sin undervisning utomhus.

Förord

Under detta examensarbete har grunden varit våra gemensamma diskussioner. Delar av texten har producerats på varsitt håll för att sedan bearbetas och sammanfogas till en helhet. Arbetsfördelningen under arbetet har varit jämn.

En stor del av tiden har gått åt till utformning av enkätfrågor, ta kontakt med skolor, lämna och hämta formulären. Detta har vi gjort gemensamt.

Analysen skedde först på varsitt håll och sedan gemensamt.

Hela arbetet är ett resultat av våra gemensamma ansträngningar.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
TABELLFÖRTECKNING	5
FIGURFÖRTECKNING	5
1. INLEDNING	6
PERSONLIGA UTGÅNGSPUNKTER	6
STUDIENS ÖVERGRIPANDE SYFTE	6
FRÅGESTÄLLNINGAR	7
DISPOSITION AV ARBETET	7
2. TEORETISK ANKNYTNING	8
UTOMHUSPEDAGOGIK	8
<i>Lärande</i>	8
<i>Miljö</i>	10
<i>Hälsa</i>	10
SKOLKULTUR	12
STYRDOKUMENT	13
3. METOD OCH MATERIAL	16
VAL AV METOD	16
URVAL AV SKOLOR	16
KONSTRUKTION AV FRÅGEFORMULÄR	17
ETIK	18
INSAMLINGSFÖRFARANDE	18
INSAMLINGSRESULTAT OCH BORTFALL	19
<i>Presentation av respondentgruppen</i>	20
RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET	21
4. RESULTAT OCH ANALYS	22
I HUR STOR UTSTRÄCKNING ARBETAR PEDAGOGER SOM UNDERVISAR I ÅLDRARNA F -5 UTOMHUS MED SINA KLASSER?	22
VILKA FAKTORER PÅVERKAR PEDAGOGERNAS MÖJLIGHET ATT UNDERVISA UTOMHUS?	24
STÄMMER DEN FAKTISKA SITUATIONEN ÖVERENS MED HUR PEDAGOGERNA VILL HA DET?	28
HUR KAN MAN FÅ FLER PEDAGOGER ATT GÅ UT, VILKA KRITISKA FAKTORER FINNS DET?	29
5. DISKUSSION	30
REFERENSER	33
BILAGA A	335
BILAGA B	336

Tabellförteckning

Tabell 4:1 Frekvenstabell över vad som hindrar respondenterna att undervisa utomhus.

Tabell 4:2 Visar sambandet mellan hur ofta pedagogerna undervisar utomhus och i hur stor utsträckning de upplever att skolledningen uppmuntrar till undervisning utomhus.

Tabell 4:3 Frekvenstabell över alla respondenters svar på vad som skulle få dem att undervisa mer utomhus.

Tabell 4:4 Frekvenstabell på de respondenter som vill undervisa mer utomhus.

Figurförteckning

Figur 4:1 Diagram över grupperna, baserade på hur ofta de undervisar utomhus.

Figur 4:2 Sambandet mellan kurs om utomhuspedagogik och hur ofta pedagogerna arbetar utomhus.

Figur 4:3 Sambandet mellan de olika grupperna och de hinder som upplevs för att bedriva undervisning utomhus.

1. Inledning

Personliga utgångspunkter

Vi är två lärarstudenter som har inriktningarna *svenska* - respektive *matematik, natur och miljö för tidigare åldrar*. Under vår tid på lärarprogrammet har vi båda mött utomhuspedagogik, dock på olika sätt. En av oss har gått en kurs inom utomhuspedagogik och den andra har arbetat med det på sin Vfu-plats. Vi båda har blivit väldigt intresserade av ämnet och kände att det var något som vi ville fördjupa oss i.

Anledningarna till att vårt intresse för utomhuspedagogik har väckts är många. Något som bl.a. tilltalar oss med utomhuspedagogiken är tanken på ett lärande där eleverna är fysiskt aktiva och lär genom att uppleva. I Lpo94 står följande: ”skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper”(s.5). Vi tror att genom att bedriva undervisning utomhus ökar man elevernas nyfikenhet och motivation till att lära sig mer. Detta ger även eleverna en grund till ett livslångt lärande. Verkligheten är inte uppdelad i ämnen, såsom i de flesta skolor. Genom att man undervisar utomhus, anser vi att man lättare hittar en verklighetsbaserad utgångspunkt för lärandet.

Vi tycker också att det är viktigt att alla får en möjlighet att bygga upp en relation till naturen. Vi människor har inte längre samma relation till naturen som våra förfäder hade. Vi utnyttjar den efter våra villkor och hoppas på att naturen inte protesterar. För att framtida generationer skall ha samma möjlighet som vi att vistas i vår vackra natur, är det viktigt att vi idag får upp ögonen för vad vi gör med vår miljö. Vi tror att man, genom att vara ute i naturen, lär sig att tycka om den och något som man tycker om vill man inte vara med att förstöra. Braute och Bang berör denna aspekt: ”Många förespråkare för naturfolk anser att om man regelbundet får möta naturen utvecklar man en positiv relation till allt levande.” Braute & Bang (1997:163).

Hälsoaspekten är också en viktig anledning till vårt intresse för utomhuspedagogik. Vi tror att vistelse utomhus påverkar både den fysiska - psykiska - och sociala hälsan i positiv riktning. Genom undervisning utomhus är förutsättningarna för eleverna annorlunda än i klassrummet, vilket kan påverka gruppkonstellationerna och därigenom det sociala samspelet. Genom att vistas utomhus finns det även möjlighet för eleverna att röra sig i större utsträckning utan att det blir ett störande moment i undervisningen.

Vi vill här klargöra att vi ser en skillnad mellan undervisning utomhus och utomhuspedagogik. Med undervisning utomhus menar vi all pedagogisk verksamhet som bedrivs utomhus medan utomhuspedagogik är ett specifikt pedagogiskt förhållningssätt vilket vi kommer att ta upp längre fram i arbetet.

Studiens övergripande syfte

Vårt huvudsakliga syfte med studien är att undersöka i vilken utsträckning pedagoger bedriver undervisning utomhus och vilka faktorer som påverkar pedagogernas möjligheter att gå ut och

undervisa. Vi vill ta reda på vilka möjligheter, och även vilka hinder för att undervisa utomhus som finns på skolor runt omkring oss.

Vi ser pedagogernas möjligheter till att gå ut och arbeta som en förutsättning för att i förlängningen kunna arbeta mer utomhuspedagogiskt. Vår undersökning behandlar bara ett steg mot att kunna bedriva undervisning som grundar sig i utomhuspedagogiken.

Med hjälp av vår undersökning hoppas vi kunna skilja ut var de största hindren för att bedriva undervisning utomhus ligger. Genom att visa på de mest betydande faktorerna kan man i förlängningen använda dem till att underlätta för de pedagoger som vill gå ut mer.

Frågeställningar

Från avsnittet ovan har vi preciserat vårt syfte med fem frågeställningar. Det vi vill undersöka i examensarbetet är:

- Vad finner vi i litteratur om utomhuspedagogik som motiverar till undervisning utomhus?
- I hur stor utsträckning arbetar pedagoger som undervisar i åldrarna F-5 utomhus med sina klasser?
- Vilka faktorer påverkar pedagogernas möjlighet att undervisa utomhus?
- Stämmer den faktiska situationen överens med hur pedagogerna vill ha det?
- Hur kan man få fler pedagoger att gå ut, vilka kritiska punkter finns det?

Disposition av arbetet

Arbetet inleds med en sammanfattning av några fördelar med utomhuspedagogik vi har hittat då vi granskat litteratur om ämnet. Detta avsnitt finns med för att visa på vad det är som gör att vi tycker att utomhuspedagogik är ett bra komplement till övrig undervisning och för att fördjupa vår egen förståelse av begreppet.

Därefter följer ett avsnitt om skolkultur, eftersom detta är ett centralt begrepp då vi vill undersöka hur det förhåller sig i skolan. Styrdokumentet tar vi upp i nästa avsnitt därför att de är utgångspunkten i vårt framtida yrke.

Därefter redovisar vi vår empiriska studie som börjar med metodkapitlet där vi tar upp formen för undersökningen och hur vi har gått tillväga. I nästa kapitel, resultat, försöker vi besvara våra frågeställningar.

Arbetet avslutas med en diskussion med syfte att sammanfatta arbetet.

2. Teoretisk anknytning

Eftersom utomhuspedagogik har varit vår personliga utgångspunkt i undersökningen, följer nedan en definition av begreppet utomhuspedagogik. Sedan kommer en sammanfattning av de, enligt vår mening, viktigaste områden som lyfts fram i den litteratur om utomhuspedagogik vi har studerat, nämligen: lärande, miljö och hälsa. Sedan följer ett kort stycke om vad skolkultur kan tänkas vara, detta på grund av att vi i vår enkät undersöker vad skolkulturen kan ha för inverkan på pedagogernas vilja/motivation till att gå ut och arbeta med sina elever. Något som är en del av skolkulturen och dessutom ligger till grund för hur vi i framtiden skall arbeta är läroplanen för grundskolan och kursplaner. Vi tar i det avslutande stycket av kapitlet upp några exempel från dessa där vi tycker att undervisningen skulle kunna gynnas av utomhuspedagogik.

Utomhuspedagogik

Ett begrepp som vi utgår från och som är centralt i vårt arbete är begreppet utomhuspedagogik. Vi vill därför definiera begreppet och skriva några ord om dess bakgrund och idé.

Centrum för miljö- och utomhuspedagogik (CMU), vid Linköpings Universitet, har gjort en definition av begreppet utomhuspedagogik:

Utomhuspedagogik är ett förhållningssätt som syftar till lärande i växelspel mellan upplevelse och reflexion grundat på konkreta erfarenheter i autentiska situationer. Utomhuspedagogik är ett tvärvetenskapligt forsknings- och utbildningsområde som bl.a. innebär:

- att lärandets rum även flyttas ut till samhällsliv, natur- och kulturlandskap.
 - att växelspelen mellan sinnlig upplevelse och boklig bildning betonas.
 - att platsens betydelse för lärandet lyfts fram.
- (Centrum för Miljö- och Utomhuspedagogik 2004)

Centrala gestalter på Linköpings Universitet och i utomhuspedagogiken i allmänhet, är professor Lars Owe Dahlgren och Master of Science, Anders Szczepanski. De ligger bakom en stor del av den litteratur vi har hittat om utomhuspedagogik. De beskriver utomhuspedagogikens grundtanke och menar att den grundar sig i en syn på lärande som något som sker bäst i en autentisk miljö. ”I utomhuspedagogikens metodologi är den direkta sinnesupplevelsen en central bas för inläring av natur- och kulturfenomen i en autentisk miljö” (Dahlgren & Szczepanski 1997:13).

Lärande

Om man ser på lärande ur ett historiskt perspektiv är det relativt kort tid som undervisning har bedrivits i den form som den gör idag. Detta är något som Dahlgren och Szczepanski (1997)

tar upp till diskussion. De lyfter bl.a. fram att människor i alla tider har lärt sig nya saker i den situation där de behöver kunskapen och därmed lättare knutit den till sig.

”Det är en historisk synvilla att tro att lärandet måste äga rum på en speciell plats och på en speciell tid (klassrumssituationen)” (Dahlgren & Szczepanski, 1997:40). De menar att den traditionella klassrumsundervisningen lätt blir abstrakt eftersom fenomenen tas ur sitt sammanhang och därigenom går helhetsperspektivet förlorat. Upplevelsen i sig ger kunskapen.

Dahlgren och Szczepanski (2004:9) menar även att det är viktigt, inte minst i de lägre åldrarna att undervisning sker i olika sammanhang och situationer, detta för att vi alla lär på olika sätt. Det centrala i utomhuspedagogik är att flytta lärandeprocessen till verklighetsanknutna sammanhang, där eleverna kan uppleva något med flera av sina sinnen. Viktigt är också att de gör det i ett sammanhang som är konkret kopplat till det de upplever. Situerat lärande är ett begrepp som Dahlgren och Szczepanski lyfter fram, med detta menas att lärande och tänkande inte ses skilt från sitt platssammanhang, från den situation som man befinner sig i.

En annan aspekt av lärande tar universitetsadjunkt och gymnastikdirektör Inger Johansson upp i den rapport hon skrivit (Johansson, 2005) om ett projekt där två skolgårdar utvecklades till att passa alla barns behov. Rapporten tar upp vikten av rörelsens betydelse för inläring. Genom att vistas i en varierad miljö som skapar möjligheter för barnen att utvecklas motoriskt skapar det även möjligheter för barnet att utvecklas optimalt. ”Vår rörelse - och inlärningsförmåga är tätt sammanflätade med varandra och när våra erfarenheter skapar betydelse av det som vi lär oss har också en inläring skett, som Einsteins maxim ’Erfarenhet är inläring, allt annat är information’”(s 11).

Detta med kroppens behov av rörelse och att få använda sig av många sinnesintryck är något som även Brügge, Glantz och Sandell (1999) tar upp. Ett viktigt steg för skolan är att komma bort från det traditionellt stora glappet mellan teori och praktik menar de. Idag äger lärandet i första hand rum inomhus där eleverna får ett ämne beskrivet teoretiskt, till detta behövs det ett komplement.

I utomhusundervisningen blir kunskap inte bara ord som kan skrivas i en text eller i en formel. Den ”tysta” ännu icke formulerade kunskapen, den synliga kunskapens grogrund som bär vår kultur, är den som sitter i muskeln spänning, i äpplets doft, i kroppens rytm, i sinnet för proportioner, i språkets rikedom bortom grammatikens och ordlistans korrekthet (s. 24-25).

Brügge m.fl. anser vidare att genom att komplettera den vanliga inomhusundervisningen med undervisning utomhus ökar man elevernas nyfikenhet, motivation och förståelse för vår omvärld. Även Strotz och Svenning (2004) menar att vår traditionella syn på kunskap är att den teoretiska kunskapen överordnas den praktiska eller tysta kunskapen. Detta gör att många elever inte känner tillhörighet och engagemang. Författarna menar att tillägna sig kunskap är något som man gör som kräver engagemang och inte någon ytlig information som vi, exempelvis, kan söka upp på Internet. Den tysta praktiska kunskapen håller på att försvinna och vårt samhälle domineras av teoretisk kunskap. Strotz och Svenning (2004) hänvisar till Molander som lyfter fram begreppet kunskap i handling. Med kunskap i handling menar Molander, istället för att utgå från teorin och tänkande, som man gör i den traditionella kunskapstraditionen, så är det görandet som skall fokuseras.

Vårt sätt att organisera skolans verksamhet är, för det mesta traditionellt, med fasta lokaler, ämnen, lärare och läromedel. I dag är ett ämnesuppdelat schema och timplaner starkt ifrågasatt men för många elever ser det fortfarande ut så. Ericsson (2002) förespråkar istället

att låta eleverna inspireras av upplevelser och en vidgad omgivning, detta bidrar till att barnen lättare förstår sammanhang och ser helheter. ”Undervisning och lärande ute är inte knutet eller hänvisat till särskilda ämnen eller kunskapsfält. Det handlar mer om att se verkligheten som ett läromedel där endast tänkande sätter gränser”(s. 22).

Miljö

Genom att man arbetar mycket utomhus i skolan får de elever som inte annars har möjlighet att vistas i naturen en chans till att bekanta sig med omgivningen och på så sätt knyta band till den. Det ligger närmare till hands att vårda någonting som man känner en anknytning till. ”Sannolikheten är stor att människor som inte har något förhållande till naturen inte heller kommer att ha så stor förståelse för den och inte visa så stort intresse för att bevara den”. Braute & Bang (1997:19)

Idag tillbringar barnen mycket av sin tid i skolan och på fritids och därför är det viktigt att skolan hjälper till att bygga upp en förståelse och ett intresse hos barnen för naturen och vår miljö. Braute och Bang hänvisar till en dansk studie (Madsen 1988) som visar att vuxnas syn på naturen grundas i deras egna erfarenheter från när de var små, oftast tillsammans med vuxna i deras närhet. Pedagogerna har en stor betydelse i elevernas liv och det är viktigt att de är med och ger eleverna trygghet och det stöd de behöver för att utveckla ett engagemang för naturen.

Miljöaspekten i förhållande till utomhuspedagogik är det fler forskare som har undersökt. Bl.a. gjorde Hederyd och Svärd (Björklid, 2005:147) 1999 en studie om möjligheten att öka elevens intresse för och kunskaper om miljön genom utomhuspedagogik. 17 elever genomgick en sjuveckorskurs i grundläggande ekologiska samspel med inslag av friluftsliv, miljöetik m.m. Deras intresse och kunskaper om miljön hade efter undersökningen ökat jämfört med före de sju veckorna.

Hälsa

Forskning visar att vistelse i naturen, i sig, är främjande för människans välmående, både fysiskt och psykiskt. Szczepanski (2006:5) tar upp några olika undersökningar som har gjorts i relation till utomhusvistelse. Bl.a. en undersökning gjord av Hartig m.fl. 2002 där man kom fram till att en 40 minuters promenad i ett naturområde sänker blodtrycket avsevärt mycket mer än en lika lång vistelse i stadsmiljö. Man menar att själva upplevelsen av den naturliga miljön stimulerar känslorna och därför skapar ett välbefinnande. Detta välbefinnande är i sin tur en bra förutsättning för inlärning.

Detta är något som även Grahn (Grahn, Mårtensson, Lindblad, Nilsson och Ekman, 1997) tar upp då han beskriver undersökningar som gjorts på området. Kaplan och Kaplan är två psykologer på University of Michigan som har utfört omfattande forskning om utomhusvistelsens påverkan på människan. De kom fram till att naturen i sig, har restorativa, d.v.s. återuppbyggande effekter på människan. De hävdar att naturen är en plats för återhämtning. Makarna Kaplan talar om två sorters uppmärksamhet, riktad och spontan sådan. Den riktade uppmärksamheten är den vi använder på arbetet och i alla situationer där vi fattar

beslut, planerar och håller reda på saker. Denna typ av uppmärksamhet tar mycket energi och vid för långvarigt upprätthållande av den utan att vila emellanåt finns risken att drabbas av mental utmattning, utbrändhet.

Den spontana uppmärksamheten däremot är den vi använder när vi är avslappnade och registrerar saker utan ansträngning. Denna kopplas enligt makarna Kaplan, lättare på ute i naturen. På så sätt menar de att naturmiljön i sig är återuppbyggande. Detta styrks också av Professor Roger Ulrich som genom undersökningar på sjukhuspatienter kommit fram till att tiden för tillfrisknande förkortas om patienterna har utsikt över ett naturområde jämfört med om de inte har det (Grahn m.fl. 1997:5). Dessa undersökningar visar på att vistelse i naturen, i sig, gynnar människans välmående och hälsa.

Grahn har även själv varit ansvarig för studier om utomhusmiljöns betydelse för barns koncentrationsförmåga, motoriska utveckling och hälsa. Han har, bl.a. genom att jämföra en I ur och skurförskola och en ”vanlig” förskola kommit fram till att de barn som vistades utomhus i större utsträckning, d.v.s. barnen på i ur och skurförskolan, hade bättre koncentrationsförmåga, var mer motoriskt utvecklade och var mer sällan frånvarande p.g.a. sjukdom än de barn som spenderade mer tid inomhus.(Grahn m.fl. 1997)

Ericsson (2002:7) tar upp att alla människor behöver röra på sig, men framförallt barn. I dag är det många barn som sitter mycket framför TV:n eller datorn och det är inte vår kropp gjord för. Idag växer även vårt samhälle, vilket innebär fler byggnader men även mer trafik vilken i sin tur gör så att det blir farligt för barn, framför allt små barn, att ensamma vistas utomhus. Detta leder till att barn inte längre går till skolan utan åker bil istället, vilket bidrar till att barn rör sig mindre. Ericsson anser att detta är allvarligt och att det är viktigt att allt stillasittande kompletteras med rörelse. Det är även viktigt att barns rörelsemiljö inte bara består av ett plant underlag som det ofta gör i en stadsmiljö. Vistas barnen mycket i en stadsmiljö behövs det kompletteras med vistelse i skogsdunge eller park som ger en mer allsidig träning i koordination, kroppsutfattning och rörelse.

Ericsson (2002: 9) fortsätter med att ta upp andra fördelar som hon ser då man använder sig av utomhuspedagogik. Författaren menar att då man är ute förändras de invanda roller och relationer som finns i varje klass. Utomhus är förutsättningarna annorlunda än inomhus, vilket kan gynna de elever som känner att de inte alltid kommer till sin rätt i det traditionella klassrummet. Ute finns det större ytor vilket gör att konflikter tonas ned och ofta får klassen en bättre sammanhållning, då många aktiviteter utomhus handlar om samarbete, samtidigt som möjligheten finns att gå undan en stund om man behöver det. Detta gynnar den sociala träningen som på sikt ger social kompetens anser Ericsson.

De norska lektorerna Tora Grindberg och Greta Langlo Jagtøinen (2000) har skrivit boken *Barn i rörelse* där de tar upp vikten av att barn får tid och utrymme för att röra på sig och utveckla sina rörelsemönster i en miljö som ger dem utmaningar. Barn behöver automatiserade rörelser för att kunna koncentrera sig på annat som t.ex. att lära sig läsa och skriva. Om ett barn har problem med motoriken, att med pennan forma bokstäver är det detta som barnet koncentrerar sig på, inte vad hon/han skall skriva. Författarna hänvisar till Frostig som menar att om en elev misslyckas med en teoretisk uppgift i skolan beror det ofta på att eleven inte har lärt sig det rörelsemönstret som uppgiften kräver. Därför är det viktigt att alla barn erbjuds möjligheter till att träna upp automatiserade rörelsemönster. Genom att vara utomhus tar man tillvara på de utmaningar som finns i elevernas vardag.

Grindberg och Langlo Jagtøinen(2000) har skrivit en sammanfattning där de redovisar argument för att bedriva rörelseträning.

- Fysisk aktivitet är en källa till glädje. Att må fysiskt bra främjar koncentrationen och därmed inlärningsförmågan.
- Fysiska färdigheter är viktiga för barn både i skolarbetet och i vardagssituationer. De påverkar andras uppfattning om barnet och har betydelse för barnets självuppfattning.
- Genom fysisk aktivitet förbättras uthålligheten och barns förmåga att skärpa sin uppmärksamhet.
- Genom rörelseerfarenhet kan barnet få hjälp att bli medveten om tid- och rumsbegrepp.
- Fysisk aktivitet ger i många sammanhang möjlighet att träna socialt umgänge och samarbete. Man blir medveten om sig själv och andra, både fysiskt och psykiskt
- Rörelse existerar aldrig isolerat. Den åtföljs av känslomässiga och perceptuella upplevelser.
- Uppfattningen av ordningsföljd och orsak/verkan kan övas upp genom olika typer av fysisk aktivitet.
- Barn tränas att förstå instruktion genom att höra och se.
- Kroppsuppfattning och kroppskontroll är viktiga förutsättningar för inläring av begrepp och färdigheter. (s.63)

Även Brügge m.fl. (1999) tar upp att forskning om människan och dennes relation till naturen visar på en mängd positiva effekter av naturkontakt i utemiljön, bl.a. för barns hälsa, motoriska utveckling, och koncentrationsförmåga. Även social kompetens är något som gynnas då det ofta ställs andra krav på samarbete i utomhusmiljön. När man är ute dyker det upp fler möjligheter till att använda hela kroppen flera av sina sinnen vilket inte bara främjar hälsan utan även leder till att man kan lära på flera olika sätt.

Skolkultur

Begreppet kultur är oerhört svårt att definiera, det finns hundratals olika definitioner. Andersson, Bennich, Johansson, Persson (2003) tar upp skillnaden mellan begreppet natur och kultur. Natur existerar oberoende av oss. Kultur är något som vi har varit med att påverkat och det som vi och tidigare generationer har gjort. Idag talar vi om många olika kulturer, där kultur ses som de normer som kännetecknar en viss grupp av människor. Kulturbegreppet skapas oftast i någon typ av förändring. Men inte begreppet skolkultur, det används i precis motsatt sammanhang, begreppet skolkultur står ofta för det som gör att skolan är så svår att förändra.

Det har inte forskats så mycket om skolkulturer i Sverige, men den forskningen som har gjorts har följt tre spår:

1. skolkultur ses som skolklimat eller skolanda, ett synsätt som präglar en hel del av forskningen om effektiva skolor.
 2. skolkultur ses som lärarkultur (snarast lärarnas arbetskultur)
 3. skolkultur ses som något mer omfattande än både skolklimat och lärarkultur.
- (2003:16)

Andersson m.fl.(2003) tar även upp en rapport från det danska utbildningsdepartementet som visar på att det inte bara finns en skolkultur inom skolan, därför är det riktigare att prata om

skolkulturer, som både samspelar och hamnar i konflikt med varandra. Skolan har inte endast sin egen kultur eller kulturer, de har också i uppdrag att förmedla kultur till eleverna.

Berg (1999) menar att skolan och de som arbetar på skolan har möjlighet/frihet att kunna bedriva sin verksamhet på olika sätt. Skolans kulturer handlar inte om ett formellt regelsystem, utan skolkulturer utgörs ofta av osynliga regler och vanor, som både medvetet och omedvetet styr skolan och de inblandade aktörerna. Berg talar om de dolda läroplanerna med det menar han "det pedagogiska arvet" som är rester av det feodala bondesamhällets värdegrund med lärarrollen som en aktiv, traditionell sådan, som styr, tar initiativ, fördelar uppgifter, pratar mycket, ställer frågor som han/hon redan vet svaret på. Eleven är mottagare och passiv. Professor Andy Hargreaves (Hargreaves 1998:176) tar även upp aspekter av lärarnas yrkeskultur bland annat som ett förhållningssätt som även styrs av miljön läraren är verksam i, lärares strategier är, t.ex. annorlunda i en storstadsskola än i en skola på landsbygden.

I vår enkät försöker vi belysa några av de aspekter av skolkultur som kan påverka lärare att arbeta utomhus, bland annat frågar vi hur mycket de tror att deras kollegor undervisar utomhus.

Styrdokument

Här har vi tagit upp läroplanen för grundskolan, eftersom det är i de åldrarna som vi tänker oss att vi kommer att undervisa. I läroplanen för obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94, står att skolan ska ta till vara på elevers olika inlärningsstilar och erbjuda eleverna en varierad undervisning både innehålls- och metodmässigt. Detta är ett gott argument för att använda sig av utomhuspedagogik som komplement till den övriga undervisningen.

"Skolan skall främja elevernas harmoniska utveckling. Detta skall åstadkommas genom en varierad och balanserad sammansättning av innehåll och arbetsformer"(Lpo 94:6).

Inom utomhuspedagogiken betonar man vikten av att en miljömedvetenhet hos eleverna. Detta är även något som man lyfter fram i läroplanen. Under mål att sträva mot står t.ex. följande:

"Skolan skall sträva efter att varje elev

- ska få inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv.
- visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv" (Lpo 94:8).

Läroplanen tar också upp värdegrunden och att eleven ska tillägna sig: "aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö"(Lpo 94: 5).

Under mål att uppnå i grundskolan kan man hitta:

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola

- känner till förutsättningarna för en god miljö och förstår grundläggande ekologiska sammanhang,
- har grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt har förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan och miljön, (Lpo 94:10)

Även andra aspekter som lätt kan kopplas till utomhuspedagogik tas upp. Hösten 2003 t.ex. gjorde skolverket ett tillägg i läroplanen som säger att skolan skall erbjuda eleverna daglig fysisk aktivitet (SKOLFS 2003:17 enl. Szczepanski 2006). Bakgrunden till detta är att undersökningar visar att elever är alltmer stillasittande och andelen överviktiga elever har ökat kraftigt på senare år. Genom att undervisa ute får man rörelsen naturligt inbakad i skolans vardag.

I kursplanerna för de olika ämnena i grundskolan finns mycket som man kan ta tillvara på och ha som utgångspunkt när man planerar utomhuslektioner. Här följer exempel på vår tolkning av hur delar av några olika ämnen beskrivs i respektive kursplan.

Svenska

Syftet med svenska i skolan är att eleverna ska utveckla sitt språk i alla dess avseenden. Ett nyckelord är kommunikation och detta tränas bäst i meningsfulla sammanhang vilket mycket väl kan vara en utomhussituation där eleverna på något sätt ska förmedla det de upplever till någon annan, antingen skriftligt eller muntligt. Viktigt är dock att de verkligen vill förmedla något och förstår syftet med det.

I kursplanen för svenska, kopplar man ihop språket och lärandet. Elevernas förmåga att förstå världen runt omkring ökar i takt med att språket utvecklas eftersom det är lättare att förstå det man kan sätta ord på menar man. Genom att vara utomhus, får eleverna ord på det som finns i deras omgivning vilket gör att de utvecklar en bättre förståelse.

Matematik

Man beskriver i kursplanen för matematik vikten av att använda sig av ämnets kunskaper i meningsfulla sammanhang och detta går att överföra på utomhuspedagogikens grundtankar.

”Utbildningen i matematik skall ge eleven möjlighet att utöva och kommunicera matematik i meningsfulla sammanhang och relevanta situationer i ett aktivt och öppet sökande efter förståelse, nya insikter och lösningar på nya problem.”(skolverket)

Idrott och hälsa

Utomhuspedagogik går i allra högsta grad att knyta till ämnet idrott och hälsa. Kursplanen i ämnet framhåller vikten av regelbunden fysisk aktivitet och friluftsliv. Ämnet ska ge eleverna kunskaper om och erfarenheter av olika fysiska - och friluftaktiviteter. Även miljöfrågor är viktiga, likaså en medvetenhet om livsstilens betydelse för hälsan.

”Grundläggande är ett hälsoperspektiv som innefattar såväl fysiskt och psykiskt samt socialt välbefinnande.”(skolverket)

Målen för idrott och hälsa kan man nå både genom att jobba direkt mot dem men det är också lätt att få dem med ”på köpet” när man gör andra utomhusaktiviteter.

De naturorienterade ämnena

Även dessa ämnen är utomhuspedagogiken som klippt och skuren för. Man betonar i kursplanen för de naturorienterade ämnena vikten av att väcka ”upptäckandets glädje” genom att utforska naturen. En viktig del av syftet med dessa ämnen är att ge eleverna en förståelse för vad vi kan göra för att skapa en hållbar utveckling och att utveckla en omsorg om natur och människor. Eleverna ska också få en grundförståelse för ett naturvetenskapligt förhållningssätt.

”I de naturorienterade ämnena återfinns tre aspekter, nämligen kunskap om natur och människa, kunskap om naturvetenskaplig verksamhet samt förmåga att använda sig av dessa kunskaper för att ta ställning i värdefrågor, exempelvis miljö- och hälsofrågor”. (skolverket)

De samhällsorienterade ämnena

Dessa ämnen har mer med kultur att göra än natur men även detta kan utan problem knytas till utomhuspedagogiken om man så önskar. Ämnena handlar om människans relation till sin omvärld. Eleverna ska få en förståelse för hur människan utnyttjar jordens resurser. Då- nu- och framtid ska tas upp för att ge en helhetsförståelse.

”Huvuduppgiften för de samhällsorienterade ämnena är att utveckla elevens kunskaper om människan och hennes verksamheter samt om förändringar i landskapet och i samhället på skilda platser och under skilda tider”. (skolverket)

Detta var bara en del av innehållet i kursplanerna som rör utomhuspedagogik men som synes finns det många möjligheter till att knyta ihop detta innehåll med ett utomhuspedagogiskt arbetssätt.

3. Metod och material

I detta kapitel beskriver vi hur vi har gått tillväga då vi genomfört undersökningen. Vi börjar med att presentera den metod vi har använt och varför vi valt just denna. Sedan tar vi upp hur vi gjorde urvalet av medverkande skolor, konstruerade frågeformuläret och hanterade etiska aspekter av undersökningen. Vi beskriver sedan hur insamlingen gick till och resonerar kring bortfallet. Därefter kommer en presentation av respondentgruppen och avslutningsvis behandlar vi studiens tillförlitlighet.

Val av metod

Ett av våra syften med undersökningen är, som vi tidigare nämnt, att få en bild av hur det ser ut i skolor runt Göteborg. Eftersom vi ville få ett stort underlag för att kunna dra generella slutsatser, valde vi att göra en enkätundersökning. Johansson och Svedner (2004) beskriver skillnaden mellan enkätundersökning och intervjustudie. De menar att en enkätundersökning passar bättre än intervjuer då man vill ta reda på faktafrågor och hitta mönster. En enkätundersökning ger en bred men ytlig information, medan en intervjustudie ger en djupgående men smal information. Eftersom vi var ute efter generella mönster passade enkätundersökning oss bättre, vi skulle därigenom kunna nå ett större antal lärare än vad som skulle vara möjligt vid intervjuer. Vi hoppades kunna se ett samband mellan faktorer som t.ex. aspekter av skolkulturen och hur mycket lärarna har undervisning utomhus med sina elever. Vår undersökning har således varken en renodlad kvalitativ eller kvantitativ karaktär utan snarare en blandning av de båda. Exempel på en kvantitativ fråga är hur ofta pedagogerna undervisar utomhus och en kvalitativ sådan är vad som skulle få dem att gå ut mer.

Urval av skolor

Vi har använt oss av strategiskt urval genom att vi bara har inriktat oss på skolor i Göteborgs stadsdelar. När vi valde ut stadsdelarna gjordes det med hjälp av klusterurval, vi försökte välja tre stadsdelar med olika förutsättningar geografiskt (Trost, 2001).

Att få tag på skolor som ville medverka i enkäten visade sig vara mer tidskrävande än väntat. Många skolor hade precis avverkat en mängd enkätundersökningar och personalen var tämligen ovillig till att medverka i ännu en. De skolor i stadsdelarna som ville medverka blev de som ingick i studien. Totalt medverkade sex skolor, två stycken i varje stadsdel.

Undersökningen riktar sig till pedagoger som undervisar i åldrarna F-5. Åldersavgränsningen baserades på våra inriktningar på lärarutbildningen.

Konstruktion av frågeformulär

Vi har valt att inte använda begreppet utomhuspedagogik i frågeformuläret utan riktat in oss på undervisning utomhus av två anledningar. Det första är, att det är svårt att ta reda på om pedagogerna som besvarar frågeformuläret definierar utomhuspedagogik på samma sätt som vi. Det andra är att vi tycker att det är av mindre betydelse för undersökningen om pedagogerna går ut och genomför utomhuspedagogisk undervisning eller inte eftersom vi vill rikta in oss på lärarnas möjligheter eller hinder för att undervisa utomhus oavsett om de driver det i utomhuspedagogisk anda eller ej.

I formuläret har vi både använt oss av arbete ute och undervisning utomhus synonymt. Detta för att vi vid konstruktionen av formuläret inte var på det klara med vår egen definition av skillnaden mellan begreppen. Under arbetets gång har vi övergått till att använda oss av undervisning utomhus eftersom vi tycker att det framhåller de didaktiska aspekterna mer än arbete utomhus.

Under konstruerandet av enkäten stötte vi på en del svårigheter. Hur ställer man frågor så att man får svar på det man vill ha reda på? Frågorna får inte vara för ledande men samtidigt tillräckligt lättolkade så att alla respondenter besvarar samma fråga och inte förstår dem alltför olika (Trost 2001).

Vi har använt oss av frågor med fasta svarsalternativ vilket gör att det både blir lättare att besvara enkäten men även för oss att analysera den. Efter vissa av frågorna lämnade vi utrymme för kommentarer. Emellertid avslutades frågeformuläret med en öppen fråga. Vi har försökt att använda ett enkelt språk så att alla förstår vad vi menar. Vi har också tänkt på att inte göra enkäten för lång, Johansson och Svedner (2004) rekommenderar att man inte gör en enkät längre än tre sidor och 15 till 20 frågor. I vår enkät blev det till slut tjugo frågor (se bilaga B). Trost (2001) betonar vikten av att ställa en fråga per fråga, undvika långa frågeformuleringar och negationer, detta är något som vi har tänkt på under processen av formulerandet av enkätfrågorna.

Något annat som vi har haft i tankarna under konstruerandet av frågeformuläret är vikten av att man bygger upp frågeställningar med flera frågor. En del frågor i vårt formulär hade till uppgift att leda respondentens tankar åt det håll vi är intresserade av. Ett exempel på en sådan fråga är frågan om vilket som är skolans närmsta naturområde. Denna fråga är en förberedelse inför frågan om hur de tar sig dit. Följdfrågor är också viktiga för att ge en helhet. Att ha en uppsättning frågor som inte har någon relation till varandra ger mindre information än om man lyckas strukturera frågorna så att de har ett sammanhang (Trost, 2001). Därför är också ordningen på frågorna av stor vikt. En fråga får ofta en helt annan betydelse om man sätter in den i ett annat sammanhang. Vi försökte hela tiden ha grundfrågorna i åtanke under konstruerandet av frågeformuläret.

Grundfrågorna för frågeformuläret utgörs av de fyra sista från frågeställningarna som vi beskrev i inledningen:

- I hur stor utsträckning arbetar pedagoger som undervisar i åldrarna F -5 utomhus med sina klasser?
- Vilka faktorer påverkar pedagogernas möjlighet att undervisa utomhus?
- Stämmer den faktiska situationen överens med hur pedagogerna vill ha det?
- Hur kan man få fler pedagoger att gå ut, vilka kritiska punkter finns det?

Enkätfrågorna har genomgått en mängd redigeringar efter respons från handledare, responsgrupp och en lärare med erfarenhet av enkäter. Med hjälp av denna respons har vi till slut åstadkommit ett frågeformulär som vi tycker ligger i linje med våra frågeställningar.

Under konstruerandet av frågeformuläret, delade vi upp det i avsnitt, grundade på våra frågeställningar. Formuläret började dock med några sakfrågor om respondentens bakgrund. Därefter följde en del som behandlade den första av våra grundfrågor. Den började med en fråga om huruvida respondenten arbetar utomhus eller inte. Svarade respondenten nej på denna fråga fick denne hoppa över de fyra påföljande frågorna. Om respondenten svarade ja följde frågor om hur ofta och med vilket fokus, de arbetar utomhus.

Nästa del av frågeformuläret behandlade den andra grundfrågan dvs. vilka faktorer som påverkar lärarnas möjligheter att arbeta utomhus. I denna del tog vi upp skolkultur, närmiljön och olika hinder. Därefter följde en fråga om vår tredje frågeställning dvs. om pedagogerna skulle vilja gå ut mer än de gör. Frågeformuläret avslutades med en öppen fråga om vad som skulle få dem att jobba mer utomhus, vilken är vår sista grundfråga.

Etik

När vi tog kontakt med skolorna var vi noga med att beskriva vad undersökningen skulle handla om för att de skulle kunna ta ställning till om det var något som de var intresserade av att delta i.

Frågeformulären besvarades anonymt. Till varje utlämnad enkät medföljde ett svarskuvert som klistrades igen och lämnades i ett gemensamt insamlingskuvert. Allt för att bevara anonymiteten i största möjliga mån. Till de enkäter som mejlades ut hade vi ingen möjlighet att skicka med svarskuvert utan dessa enkäter lämnades direkt till kontaktpersonen på skolan. Givetvis besvarades även dessa enkäter anonymt.

Med frågeformuläret följde ett missivbrev (se bilaga A) där vi beskrev vår undersökning för att respondenterna skulle få förståelse för vad de skulle delta i (Stukát, 2005). Pedagogerna kunde då ta ställning till om huruvida de ville besvara frågeformuläret eller inte. I missivbrevet lämnade vi också våra telefonnummer och mejladress utifall någon hade frågor angående undersökningen.

Insamlingsförfarande

När vi kontaktade skolorna försökte vi få någon kontaktperson, antingen rektor eller någon på expeditionen som kunde sköta distributionen av frågeformulären till lärarna. Till fyra av skolorna överlämnade vi formulären personligen till kontaktpersonen och till de övriga två skickade vi formuläret via mejl. Vi hade ingen möjlighet att dela ut formulären personligen till alla lärarna utan fick lita till kontaktpersonerna på skolorna. Det var dock inte i alla fall som kontaktpersonerna engagerade sig i vår undersökning och även om de gjorde vad de kunde var utfallet inte alltid så lyckat. När vi hämtade enkäterna på en skola som fått frågeformulären via mejl till rektorn, var det bara två enkäter som var ifyllda. Rektorn sa då

att hon hade avsatt tid efter ett möte som inte hade tagit lång tid, men ändå hade så få besvarat enkäten. Till vår glädje gick rektorn ut med frågeformulären till de lärare som var på skolan som fick fylla i dem medan vi väntade.

De ifyllda formulären hämtade vi personligen hos kontaktpersonerna.

Då tidpunkten inte var till vår fördel, med tanke på julförberedelserna, lade vi mycket tid och kraft både på att få tag på skolor som ville medverka, få ut frågeformulären och till sist försöka få in enkäterna besvarade.

Insamlingsresultat och bortfall

Vi fick ett stort bortfall i vår enkätundersökning, vilket i hög grad påverkat vårt arbete. Av de 130 enkäter som vi lämnade ut fick vi endast in 40. För att vi skall kunna analysera det material som vi fick in, är det viktigt att vi funderar på varför bortfallet blev så stort. Vi tror att bortfallet kan ha på flera olika orsaker som vi redovisar nedan.

Tidpunkten är något som förmodligen har stor betydelse. Vi skickade ut frågeformulären ett par veckor innan jul och då är det fullt upp med julförberedelser, de sista utvecklingssamtalen skall genomföras osv. Pedagogerna hade annat i tankarna än att besvara enkäter. Dock hade vi ingen annan möjlig tidpunkt då vi kunde utföra undersökningen med tanke på kursens tidsmässiga placering med start i början av november.

Vi tror även att det hade underlättat om vi hade haft någon relation till skolorna. Eftersom ingen av oss har sin Vfu placering i någon av de undersökta stadsdelarna kände vi ingen på skolorna och pedagogerna visste inte vilka vi var.

En annan orsak kan, som vår handledare tagit upp, vara att när man vänder sig till lärare som privatpersoner är det en av de grupper som är mest benägen att besvara enkäter, dock inte om man vänder sig till dem i sin yrkesroll, då är det tvärtom. Det är, med andra ord, svårt att få lärare att besvara enkäter. (Personlig kommunikation 2007-11-29)

Vi mejlade ut frågeformuläret till två skolor därför att de önskade det. Att skicka frågeformuläret via mejl tog bort elementet personlig kontakt med skolan som har visat sig viktigt för att få in svar. Till en av de två skolor vi mejlade ut frågeformuläret, mejlade vi ut det till två olika arbetslag. Av dem fick vi först bara svar från ett arbetslag eftersom en mejladress inte var korrekt. Vi mejlade då igen utan att få några svar. Till slut åkte vi ut personligen och delade ut papperskopior vilket resulterade i tre besvarade enkäter (av 5). Av ovan beskrivna erfarenheter drar vi slutsatsen att sättet på vilket man delar ut frågeformulären har stor betydelse. En annan viktig aspekt är inställningen hos kontaktpersonen som tar emot formulären och hur mycket den personen främjar besvarandet av dem.

Tanken har slagit oss att det kan vara så att de pedagoger som är ute mycket med sina elever och är intresserade av att vara utomhus kanske har varit mer villiga på att svara på enkäten. Dock har vi varken möjlighet eller tid undersöka om så är fallet. Att åka runt och fråga alla skolor om vilka det är som inte har svarat på enkäten skulle vara ett stort och tidskrävande arbete eftersom frågeformulären besvarats anonymt och vi därför inte vet vilka som har besvarat dem. Vi kommer ändå att analysera det material vi har fått in och dra vissa slutsatser

utifrån de lärare som medverkade. Vi är medvetna om att vår enkätundersökning av denna anledning kan bli riktad och försöker ha detta i åtanke under bearbetningen av materialet. Vi kan, utifrån det material vi fått in, inte dra några generella slutsatser då bortfallet påverkar i för hög grad. Dock kan det kanske ge en fingervisning om vad som hindrar eller möjliggör undervisning utomhus bland de lärare vi undersökte.

Vi hade hoppats på att få tillräckligt många besvarade enkäter för att göra en jämförelse mellan olika stadsdelar. Detta har visat sig svårt eftersom fördelningen av svarsfrekvens mellan stadsdelarna är ojämn och skulle då förmodligen vara missvisande. Därför analyserar vi hela materialet och jämför inga skolor med varandra.

Vi har ovan tagit upp aspekter rörande vår egen roll i, och andra orsaker till, det höga antalet obesvarade frågeformulär. De pedagoger som inte har medverkat är en intressant grupp i sig och det faktum att de har valt att inte medverka är, även det, ett resultat av vår undersökning. 90 personer av 130 har valt att inte svara på frågorna. Kan detta vara en del av orsaken till att man ibland upplever att en förändring i skolan, som institution, tar tid? Det verkar vara svårt att nå ut till alla. Detta skulle kunna vara en intressant utgångspunkt i en annan studie. Vi har ingen möjlighet att utforska saken vidare inom ramen för vårt arbete.

Presentation av respondentgruppen

Här redovisas en sammanställning av bakgrundsfrågorna.

Av de 40 som svarade på vår enkät var 30 stycken kvinnor, 7 män och 3 som inte har besvarat frågan.

Två av respondenterna är relativt nyutbildade, har arbetat i 0-5 år, 8 har arbetat i 6-10 år, sju stycken har arbetat i 11-15 år, tre har arbetat mellan 16 och 20 år. De flesta, sexton stycken, har arbetat i 21-25 år, fyra har skrivit att de har arbetat mer än 25 år.

I frågeformuläret föll det plus som skulle stå efter 25 bort vilket innebär att den längsta yrkeserfarenheten respondenterna kunde ange var 25 år istället för 25+. Vi tror dock inte att detta påverkar undersökningen nämnvärt eftersom de respondenter som arbetat längre än 25 år själva har markerat det i formuläret.

Det är ungefär hälften av respondenterna som enbart undervisar i en klass, 21 stycken. De övriga 19 har undervisning i flera klasser, eller arbetar åldersintegrerat. Spridningen av åldrar som respondenterna undervisar i är relativt jämn.

De allra flesta är utbildade grundskolelärare, 22 stycken. 6 respondenter är förskolelärare och 8 är fritidspedagoger. En har svarat att hon är i grunden teaterlärare och skräddare men har läst pedagogik i ett år. En har utbildat sig till speciallärare och en är idrottspedagog. En respondent har inte svarat på frågan om utbildning.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Stukát (2005:125) behandlar tre olika begrepp rörande undersökningens kvalitet som är viktiga att ha i åtanke i samband med den här typen av undersökningar. Dessa tar vi upp nedan.

Med reliabilitet menas metodens mätnoggrannhet och det betyder, i vårt fall, kvalitet på frågorna i frågeformuläret. Hög reliabilitet innebär att alla respondenter har förstått frågorna på samma sätt och svarat på dem under samma förutsättningar. Formulären delades ut under en begränsad period, således torde alla i någon mån vara likvärdigt påverkade av exempelvis, julstressen. Vi vet att på en skola avsattes tid för att lärarna skulle besvara enkäterna, om detta gjordes på andra skolor har vi inte fått några uppgifter om. Huruvida respondenterna har uppfattat frågorna på samma sätt är svårt att säga men vi har försökt att formulera frågorna så att de inte ska lämna alltför stort tolkningsutrymme. Dock får man vara medveten om denna aspekt vid analysen av enkäterna.

I frågeformuläret ingick en fråga om regelbundet arbete ute. Lärarnas definition på regelbundet arbete är något som kan vara svårt att tolka. Regelbundet kan vara en gång i veckan eller en gång per termin därför var användandet av just det ordet på frågan om hur mycket de trodde att övriga lärare arbetade, mindre lyckat. Anledningen till vår formulering var att vi ville att respondenterna skulle ledas till att tänka på mer planerad undervisning. Möjligtvis borde vi ha definierat ordet regelbundet eller gett exempel.

Ett annat misstag som vi märkte efter att vi lämnat ut formulären var att under fråga sex, skulle de som svarat nej, hoppa till fråga tolv. I texten som informerade om detta stod det fråga fem. Eftersom texten låg efter fråga sex tror vi inte att det har haft någon stor betydelse. Det är bara en respondent som har hoppat till fråga tolv efter fråga fem.

Validitet innebär i hur stor utsträckning man mäter det som man avser att mäta (Stukát 2005). Ett frågeformulär av den här karaktären gör att vi får en yttlig uppfattning om hur det ser ut i verkligheten. Vår avsikt med undersökningen var att få en bild av hur det ser ut i de undersökta skolorna. Det insamlade materialet är bara en liten del av hur det ser ut, med tanke på det stora bortfallet. I det avseendet är validiteten låg. Den bild vi har fått är baserad på de som besvarat frågeformuläret, vilket vi har utgått från i resultatdelen. Dessa respondenter har, till synes, besvarat frågeformuläret såsom vi hade tänkt oss. I det avseendet är validiteten högre.

Generaliserbarhet innebär i hur stor utsträckning man kan dra slutsatser som gäller fler än den grupp man undersökte (Stukát 2005). Även här påverkar det stora bortfallet undersökningen i högsta grad. Det gör att vi inte kan dra några generella slutsatser. Vi kan endast tolka resultatet i relation till de pedagoger som har svarat på enkäterna. Eventuella mönster kan vara tillfälligheter som har förklaringar som endast gäller de pedagoger som vi har undersökt. Vi gör ändå ett försök att svara på våra grundfrågor med hjälp av de besvarade enkäterna i resultatkapitlet. De kanske trots allt kan ge oss en indikation på inom vilket område den största insatsen borde sättas in för att underlätta undervisningen utomhus, om inte generellt så åtminstone bland de pedagoger som vi har undersökt.

4. Resultat och analys

När frågeformulären väl var insamlade kom nästa steg, vilket var sammanställning och bearbetning av det material som vi fått in.

Nedan kommer vi att redogöra för de svar respondenterna har gett på de frågor som vi tycker bäst belyser våra grundfrågor. Som vi tidigare har tagit upp, användes vissa av frågorna till att förbereda respondenten inför kommande frågor. Dessa frågor har då ingen relevans i förhållande till våra frågeställningar och därför redovisar vi dem inte.

Vi frågade också, i frågeformuläret, om i vilka ämnen pedagogerna undervisar och vad de fokuserar på i undervisningen utomhus. Då bortfallet är stort blev underlaget inte tillräckligt för att kunna analysera dessa frågor.

Vi har nedan placerat enkätfrågorna under den frågeställning de behandlar. Vi har även gett vår tolkning av svaren i förhållande till respektive frågeställning.

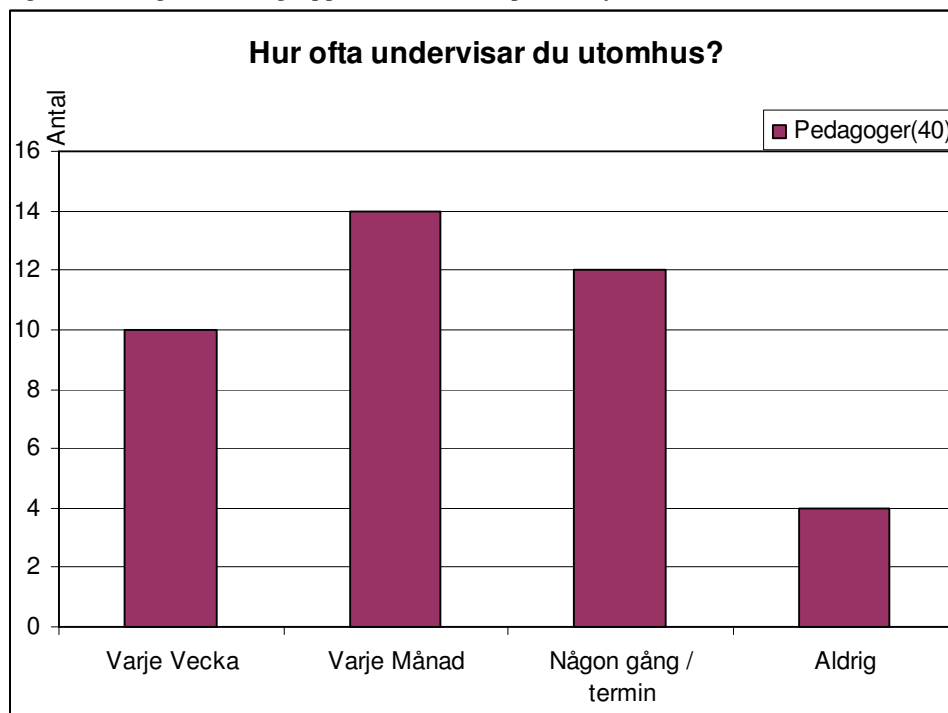
I hur stor utsträckning arbetar pedagoger som undervisar i åldrarna F-5 utomhus med sina klasser?

Den första av våra grundfrågor handlar om hur ofta respondenterna arbetar utomhus. I frågeformuläret behandlade vi denna frågeställning med två frågor. Med den första ville vi ta reda på om de bedriver undervisning utomhus överhuvudtaget. Med den andra, hur ofta undervisningen utomhus har bedrivits. Med hjälp av svaren på dessa två frågor har vi delat in respondenterna i grupper.

Fyra grupper bildade vi av frågorna: grupp 1, som vi kallar *varje vecka*, är de respondenter som svarat att de är ute varje dag (2) eller varje vecka (8). Grupp 2, *varje månad*, är de som svarade att de undervisar utomhus 3-4 gång i månaden (6) eller 1 gång i månaden (8). Grupp 3, *någon gång/termin* bildades följaktligen av de respondenter som angett att de undervisar utomhus någon gång per termin (12). Sista gruppen utgörs av dem som *aldrig* har undervisning utomhus (4). (Figur 4:1)

Hur ofta arbetar du utomhus med eleverna?

Figur 4:1 Diagram över grupperna, baserade på hur ofta de undervisar utomhus.

Vi har inte kunnat urskilja några mönster utifrån vilka lärare som är ute ofta respektive sällan. Alla klasser från förskoleklass till år 5 finns representerade bland de tio pedagoger som är ute varje vecka. Däremot arbetar majoriteten av respondenterna i den grupp som svarat att de inte arbetar ute överhuvudtaget i de lägre åldrarna. Två av de fyra som svarat att de aldrig undervisar utomhus arbetar i förskoleklass, en i en F-2 klass och en är musiklärare i åldrarna F-6. Alla fyra arbetar på samma skola. I och med att antalet respondenter som har angivit detta alternativ är så lågt är det svårt att dra några slutsatser utifrån det. Dock skulle en anledning till denna överrepresentation av pedagoger som arbetar i de lägre åldrarna bland de som aldrig undervisar utomhus vara deras tolkning av undervisning utomhus. Eftersom de inte har ämnesundervisning i förskoleklasserna på samma sätt som i grundskolan finns det en möjlighet att pedagogerna inte tycker att de undervisar utomhus även om de är ute. En av förskolelärarna i denna grupp har skrivit att hon tycker att barnen ska leka när de är utomhus. Övriga har angett att mer tid och mer planering skulle hjälpa dem att gå ut och undervisa. Musikläraren däremot ser ingen poäng med att ha musiklektioner utomhus.

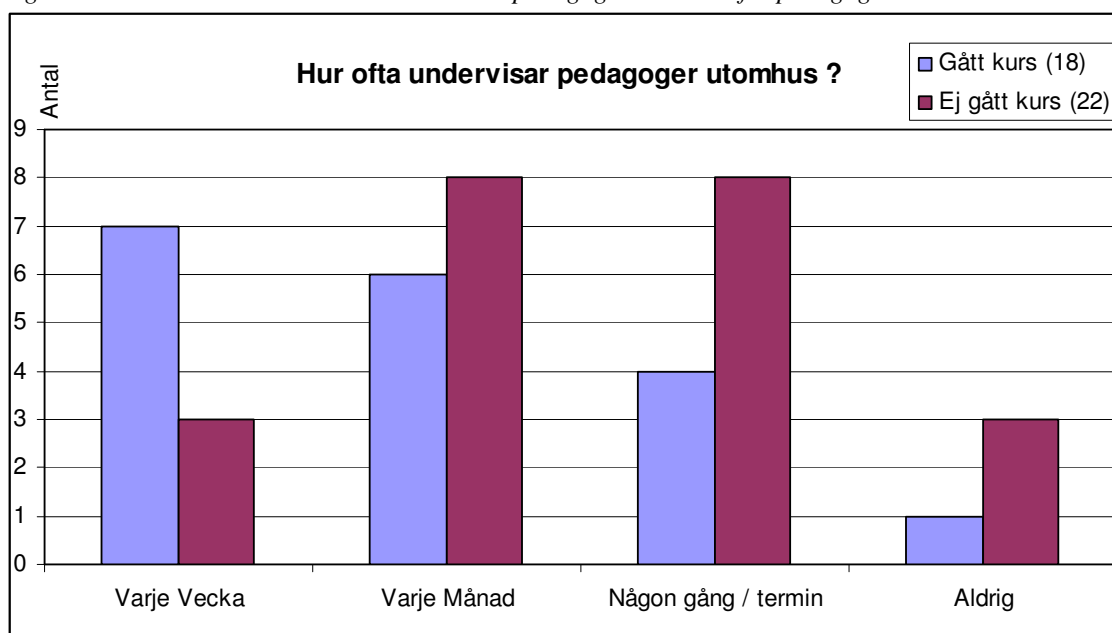
Vi har inte hittat något tecken på att de som undervisar i de yngre åldrarna, F, 1, 2 skulle vara ute mer än de som undervisar i de äldre åldrarna 3, 4, 5, vilket vi hade en misstanke om innan undersökningen. Bland dem som är ute mycket, flera gånger i veckan finns både pedagoger som arbetar med de äldre och de yngre barnen. Även bland dem som är ute lite, någon gång per termin, finns pedagoger i både yngre och äldre åldrar representerade.

Av alla som har svarat ser vi att det är en majoritet som är ute med sina elever. De fyra som angett att de aldrig undervisar utomhus är alla från samma skola. Av detta skulle man kunna dra slutsatsen att det finns någonting på denna skola som gör att lärarna blir avigt inställda till undervisning utomhus. Dock är vi inte säkra på att så är fallet just i detta exempel. Detta var den skola som hade störst svarsfrekvens och detta spelar förmodligen in på resultatet. Det

skulle kunna vara så att de skolor med lägre svarsfrekvens endast har representanter i undersökningen som har ett intresse av att undervisa utomhus och att den skola med flest respondenter även bidrar med de pedagoger som inte intresserar sig för ämnet. Om så är fallet är svårt att utröna men det är en möjlighet värd att uppmärksamma.

Vi tycker oss se att det har viss betydelse för vår första grundfråga om man har gått någon form av kurs med anknytning till undervisning utomhus eller ej (se figur 4:2). De som har gått någon kurs verkar vara ute något oftare än de som inte gått någon kurs. Detta kan ha två olika orsaker. Antingen var de som har gått någon kurs intresserade av undervisning utomhus redan innan och valde därför att gå kursen eller så blev intresset väckt under kursens gång. Samma sak gäller för den grupp som inte har gått någon kurs. Antingen har de inte gått någon kurs för att de inte är intresserade av ämnet eller så är de inte intresserade av ämnet för att de inte har haft någon chans att fördjupa sig i det. Dessa olika kategorier får olika betydelse för vårt tänkta fortsatta arbete. Om det är så att kurser väcker eller fördjupar ett intresse för att arbeta utomhus är detta någonting som skulle vara värt att satsa på för att få fler pedagoger att gå ut. Dock skulle fler undersökningar behöva göras för att undersöka detta samband.

Figur 4:2 Sambandet mellan kurs om utomhuspedagogik och hur ofta pedagogerna arbetar utomhus.

Vilka faktorer påverkar pedagogernas möjlighet att undervisa utomhus?

Här har vi försökt täcka flera olika områden som vi trodde kunde påverka pedagogernas möjligheter att undervisa utomhus. Bland annat skolkultur, närmiljö och personaltillgång är aspekter vi har tagit upp. Först redovisar vi några av frågorna som vi ställde i frågeformuläret, sen följer ett par diagram och några textavsnitt där vi försöker göra en djupare analys av det material vi fått in.

I hur stor utsträckning uppmuntrar skolledning dig till undervisning utomhus?

(1 är liten och 5 är stor)

På frågan om i hur stor utsträckning skolledningen uppmuntrar till undervisning utomhus är svaren tämligen jämnt fördelade. En tredjedel har svarat i liten eller relativt liten utsträckning (1,2) medan en tredjedel har svarat i relativt stor eller stor utsträckning (4,5) och en tredjedel mittemellan (3). (Se även tabell 4:2)

En fara med den här typen av frågor där man ska ringa in ett alternativ på en skala är att respondenterna missförstår skalan och tänker sig den tvärt om. Om så är fallet på denna fråga har vi ingen möjlighet att ta reda på utan får tolka materialet som det är men naturligtvis finns denna aspekt med i åtanke vid analysen.

Uppskattningsvis, hur många pedagoger arbetar utomhus regelbundet på din skola?

20 har svarat att de tror att *färre än hälften* arbetar regelbundet på deras skola. 4 svarade *fler än hälften*. 5 respondenter uppskattar det till *hälften*. 3 tror att *alla* på deras skola arbetar regelbundet utomhus. 7 *vet ej*. 1 har ej besvarat frågan.

Finns material för utomhusarbete på din skola?

De flesta tycker att det finns material på deras skola men att det behövs mer, 21 stycken har svarat detta. 9 respondenter svarar att det inte finns material. 4 tycker att det finns tillräckligt med material. 1 svarar bara ja. 1 har svarat att hon har eget material och 2 *vet ej*. 2 stycken har inte svarat på frågan.

Vilka faktorer ser du som hinder för ditt utomhusarbete med eleverna?

Svaren redovisas i tabell 4:1. Observera att summan av antal svar inte stämmer överens med antalet respondenter eftersom somliga angett flera hinder.

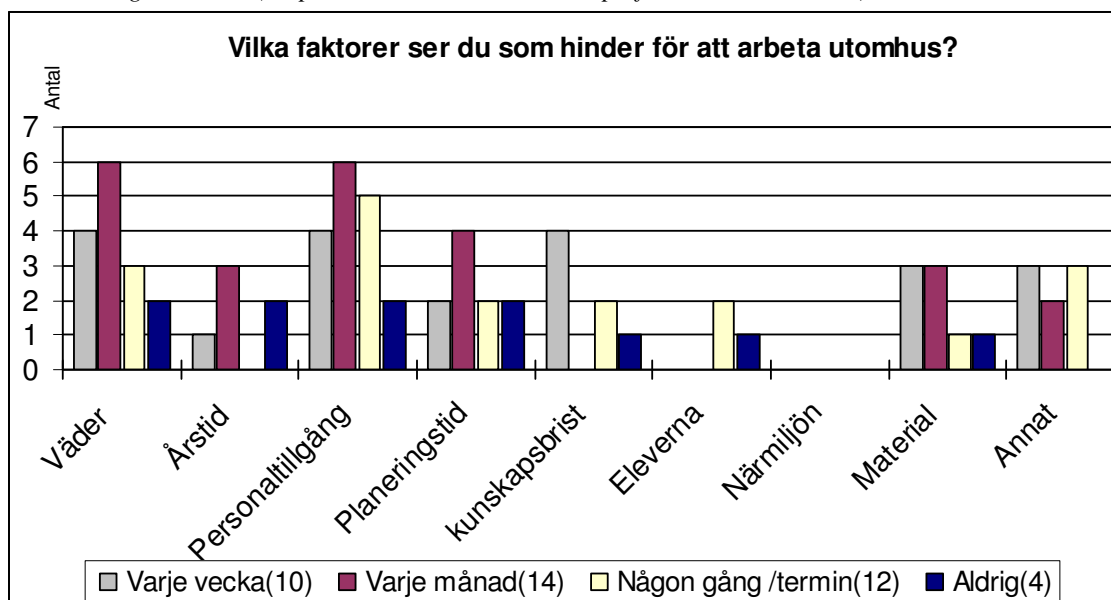
Tabell 4:1 Frekvenstabell över vad som hindrar respondenterna att undervisa utomhus. En respondent kan ha fyllt i fler än ett hinder.

Hinder för undervisning utomhus	Frekvens
Personaltillgång	18
Väder	15
Planeringstid	11
Material	8
Kunskapsbrist	7
Årstid	6
Eleverna	3
Annat: Tid	3
Barnens kläder	2
Stora grupper, barn med särskilda behov	1
Kursplan	1
Vilja hos kollegor	1
Närmiljön	0

Ingen har angett närmiljön som ett hinder och detta stämmer bra överens med en annan fråga nämligen den om ”hur de tar sig till skolans närmsta naturområde”. Samtliga 40 respondenter har svarat att de *går* med sina elever till skolans närmsta naturområde.

Eftersom vår frågeställning går ut på att identifiera möjliga hinder för att gå ut och undervisa, är det intressant att titta på vad olika grupper har angett som hinder för sin undervisning utomhus (figur 4:3). Det hindret som flest respondenter över lag har svarat är, som synes ovan, personaltillgång. Detta har 18 personer ringat in och alla olika grupper som vi undersökt är representerade vid svaret på denna fråga. Så vad det gäller situationen för dem som svarat på enkäten skulle detta vara en av aspekterna man kunde utveckla för att främja deras undervisning utomhus.

Figur 4:3 Sambandet mellan de olika grupperna och de hinder som upplevs för att bedriva undervisning utomhus. (respondenterna kan ha svarat på fler än ett alternativ)

Av de fyra pedagoger som svarat att de inte går ut och har undervisning alls har de flesta, som synes, angett förhållandevis få hinder (det är en respondent som har fyllt i alla utom närmiljön som hinder). Vad detta beror på är svårt att säga. Två av dessa säger sig vilja arbeta mer ute, medan en inte tycker att undervisning utomhus lämpar sig för musikundervisning och den siste inte har svarat på frågan.

Vad det gäller hindren går det inte att urskilja någon specifik grupp som har angett fler eller färre alternativ inte heller går det att relatera någon speciell svars kombination till en grupp. Dock är det intressant att uppmärksamma att av de tio pedagoger som undervisar utomhus varje vecka, svarade fyra att de ser kunskapsbrist som ett hinder medan ingen av de fjorton respondenter som går ut varje månad har angett detta alternativ som ett hinder. En möjlig anledning till detta skulle kunna vara att de pedagoger som undervisar ofta utomhus blir medvetna om behovet av kunskap.

Vi har några respondenter som går ut någon gång per termin och som vill gå ut mer, de svarar alla att de inte finns material på skolan, men det är bara en som kryssar i att det är ett hinder. Även om bristen på material inte är ett direkt hinder för undervisning utomhus misstänker vi ändå att det i någon utsträckning påverkar pedagogerna eftersom de har valt att nämna det i enkäten.

En annan aspekt var skolkulturen. Om denna var en bidragande orsak till beslutet om huruvida man går ut eller inte undersökte vi dels genom att fråga hur mycket stöd de upplevde sig ha från skolledningen vad det gäller att arbeta utomhus och dels genom att fråga i hur stor utsträckning de trodde att övrig pedagogisk personal på skolan arbetar utomhus. En intressant del av frågan om hur övrig personal på skolan arbetar är de som har svarat att de inte vet. Detta säger en hel del om kulturen på skolan. Om man inte vet om de andra går ut mycket eller lite kan skolkulturen antagligen inte vara en bidragande orsak till att man går ut.

Tabell 4:2 Visar sambandet mellan hur ofta pedagogerna undervisar utomhus(fråga n1) och i hur stor utsträckning de upplever att skollärdningen uppmuntrar till undervisning utomhus(fråga n2).

Fråga n1	Fråga n2				
	liten utsträckning	”ordinär” utsträckning	stor utsträckning	ej svar	totalt
Ute varje vecka	2	3	5		10
Ute varje månad	4	5	5		14
Ute någon gång/ termin	6	4	2		12
Aldrig ute	1	1	1	1	4
totalt	13	13	13	1	40

Totalt av alla fyrtio respondenter angav tretton stycken liten utsträckning varav sex undervisar någon gång per termin utomhus och en som aldrig gör det. Kanske kan detta vara ett tecken på att skollärdningens inställning smittar av sig på pedagogerna.

Stämmer den faktiska situationen överens med hur pedagogerna vill ha det?

Här har vi ställt en direkt fråga för att ta reda på om respondenterna vill arbeta mer utomhus än vad de redan gör.

Skulle du vilja arbeta utomhus mer än du gör?

28 respondenter har svarat att de skulle vilja arbeta mer utomhus än vad de gör. 9 säger nej. 1 ja/nej och 2 har inte svarat. De faktorer som de pedagoger som vill undervisa mer utomhus uppger påverka dem redovisas i tabell 4:4.

De pedagoger som inte vill arbeta mer utomhus har vi delat in i två olika kategorier:

- **De som inte vill gå ut mer för att de redan gör det i stor omfattning.** Av de nio som inte vill jobba mer ute har fyra angett att de är ute flera gånger i veckan eller varje dag. Två av dessa har uttryckligen kommenterat frågan och sagt att de är nöjda med hur ofta de är ute medan de andra två inte har kommenterat frågan alls.
- **De som inte vill gå ut mer än de redan gör och heller inte gör det i stor utsträckning.** Här finner vi bl.a. musikläraren som inte har undervisning utomhus överhuvudtaget och gav en kommentar om att ämnet inte är lämpat för att gå ut.

Hur kan man få fler pedagoger att gå ut, vilka kritiska faktorer finns det?

Den sista grundfrågan har vi undersökt genom denna öppna fråga:

Vad skulle få dig att jobba mer utomhus?

De svar vi fått på denna fråga redovisar vi i tabell 4:3. Här hade vi inte angett några fasta svarsalternativ därför är punkterna många. Vissa pedagoger har angett flera aspekter. En del punkter är svåra att kategorisera. Handlar resurser om personal eller material till exempel? Därför har vi placerat resurser en egen kategori.

<i>Tabell 4:3 Frekvenstabell på alla respondenters svar på vad som skulle få dem att undervisa mer ute.</i>		<i>Tabell 4:4 Frekvenstabell på de respondenter (28) som vill undervisa mer utomhus</i>	
Vad skulle få dig att jobba mer ute?	Frekvens	Vad skulle få dig att jobba mer ute?	Frekvens
Ej svarat på frågan	8	Ej svarat på frågan	2
Personaltillgång	6	Personaltillgång	6
Planeringstid	5	Planeringstid	5
Inget	5	Inget	1
Mer tid	4	Mer tid	3
Mer material	4	Mer material	4
Utbildning	4	Utbildning	4
Mindre elevgrupper	3	Mindre elevgrupper	3
Schemalagd utetid	3	Schemalagd utetid	3
Mer resurser	3	Mer resurser	2
Annat väder	2	Annat väder	0
Att eleverna har rätt kläder	2	Att eleverna har rätt kläder	1
Tillgång till skolskog	1	Tillgång till skolskog	1
Mer vilja hos kollegor	1	Mer vilja hos kollegor	1
Att det tas upp i styrdokumentet	1	Att det tas upp i styrdokumentet	1

Vid en jämförelse av tabell 4:3 och 4:4 ser vi att alla de respondenter som vill undervisa mer utomhus har varit mer benägna att svara på den öppna frågan än de som inte vill undervisa mer.

Vi ser även här att personaltillgångsfrågan och planeringstiden är de aspekter som verkar ha störst inverkan. I jämförelse med tabell 4:1 tas dock vädret inte upp i samma utsträckning.

5. Diskussion

Anledningen till att vi ville göra den här undersökningen är att vi själva tycker att det finns många vinster med att undervisa i en autentisk miljö och skulle gärna vilja att fler bytte ut klassrummet mot utomhusmiljö oftare och mer regelbundet. De flesta av de pedagoger som medverkat i vår undersökning har också uttryckt att de skulle vilja undervisa mer utomhus (grundfråga 3).

Skolans uppdrag är bl.a. som vi tidigare nämnt, att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper (Lpo 94). Vi påstår inte att man, för att uppnå de olika ämnenas strävans- och uppnåendemålen måste vara en övertygad utomhuspedagog men vi vill ändå peka på möjligheter som finns med att använda naturen som klassrum. Givetvis, är det viktigt att problematisera och ifrågasätta undervisningen utomhus precis som all annan undervisning. Bara för att man går ut med sin klass och har lektion behöver det inte betyda att eleverna tar till sig det som var lektionens syfte. Precis som övrig undervisning måste man som pedagog vara medveten om de didaktiska frågorna när, var, vad, hur och varför. Undervisning utomhus levererar inte kunskaper till eleverna per automatik. Här ser vi poängen med att använda sig av utomhuspedagogik, som bygger på att pedagogen är medveten om de didaktiska frågorna.

Ett resultat av vår undersökning visar på att de allra flesta pedagoger som arbetar i åldrarna F-5 i någon mån undervisar utomhus (grundfråga 1). Då vi ser många fördelar med att komplettera övrig undervisning med undervisning utomhus tycker vi att resultatet är positivt och att detta skulle kunna ses som ett första steg mot att undervisa utomhuspedagogiskt. De som har deltagit i vår undersökning har uppenbarligen möjligheten att gå ut med sina elever, men är de medvetna om att utomhuspedagogik existerar?

De pedagoger i enkäten som har svarat att de har gått någon form av kurs som handlar om lärande utomhus borde rimligtvis vara medvetna om utomhuspedagogikens existens. Dessa pedagoger undervisar utomhus oftare än de som svarat att de inte har gått någon kurs (figur 4:2). Detta kan vara ett tecken på att fortbildning har betydelse för i vilken utsträckning pedagoger undervisar utomhus. Strotz och Svenning (2004:37) tar upp att en möjlig anledning till att pedagoger inte går ut och undervisar skulle kunna vara pedagogens osäkerhet och brist på erfarenhet av att undervisa utomhus. För att få erfarenhet, och genom det, kanske bli av med sin osäkerhet måste man gå ut. Detta gör även de flesta pedagogerna i vår undersökning men vi skulle även vilja att alla pedagoger fick chansen att upptäcka utomhuspedagogikens möjligheter och kunna använda sig av dessa i den undervisning de bedriver utomhus. Detta tror vi skulle kunna få pedagogerna att gå oftare och mer regelbundet.

Vi har i teori anknytningen tagit upp vikten av att använda fler sinnen vid inläringstillfället bl.a. för att öka elevernas motivation och nyfikenhet (Brügge m.fl. 1999). Denna aspekt finner vi nödvändig att ta upp här. Det är inget som säger att man inte kan använda fler sinnen även vid undervisning inomhus men uterummet erbjuder många möjligheter till att använda hela kroppen vilket underlättar användandet av flera sinnen. Naturligtvis hävdar vi inte att detta är det enda rätta sättet att undervisa men vi har i det här arbetet velat påvisa fördelar som finns med undervisning utomhus som komplement till den övriga undervisningen.

Vi har i avsnittet om styrdokumentet enbart tagit upp läroplanen för grundskolan. I den står inget explicit om att delar av undervisningen bör bedrivas utomhus. I läroplanen för förskolan däremot, uttrycks det bokstavligen att förskolan ska erbjuda aktiviteter både inomhus och utomhus. Kanske skulle ett sådant tillägg även i Lpo 94 markera vikten av undervisning

utomhus och därigenom göra att fler lärare väljer att gå ut och undervisa. Dock finner vi det viktigt att det inte skall ses som ett tvång att gå ut och ha undervisning utan det ska baseras på vilja och motivation. Just detta är en av anledningarna till att vi ville utföra vår undersökning. Vi ville finna vad som skulle kunna ge pedagoger motivation till att undervisa mer utomhus. I undersökningen har bara en respondent nämnt styrdokument som något som skulle få henne att undervisa mer utomhus.

Om vi utgår från de svar vi fick då vi undersökte vilka hinder för undervisning utomhus som pedagogerna ser (grundfråga 2) och frågan som handlade om vad man skulle kunna tänkas göra för att underlätta för pedagoger att gå ut och undervisa med sina klasser (grundfråga 4), ligger nyckeln mer i personaltillgångsfrågan än den om läroplanerna. Det vi kom fram till var att nära hälften av de tillfrågade pedagogerna såg personaltillgång som ett hinder för undervisning utomhus. Många nämnde också i den avslutande öppna frågan att de skulle känna sig mer sporrade att gå ut med eleverna om de hade en till pedagog med sig. Trots att vi inte kan dra några absoluta slutsatser som gäller fler pedagoger än de som medverkade i undersökningen skulle detta ändå vara en aspekt värd att utforska vidare.

Hur skulle man då kunna gå tillväga för att ibland lösgöra fler pedagoger på skolan så att två pedagoger kunde gå ut med en klass? En möjlighet skulle kunna vara att man hjälps åt i arbetslaget och delar eleverna mellan sig under vissa lektioner. Om det skulle hända en olycka när man är ute själv med en klass är man väldigt sårbar. Detta är något som flera pedagoger tar upp i frågeformuläret. I klassrummet har man oftast andra personer nära till hands om man skulle behöva hjälp. Så är inte alltid fallet när man är ute i naturen, därför kan det vara värt mycket ur säkerhetssynpunkt att man inte är ensam. Pedagogiskt sett finns det också många fördelar med att vara fler än en pedagog. Man har då större möjlighet att koncentrera sig på det man för tillfället arbetar med istället för att lägga fokus på att bara få allt att flyta. En så enkel sak som att någon fryser om fötterna och man måste värma dem kan ta fokus från hela lektionen för resten av klassen om man är ensam som pedagog. Är man däremot fler kan man växla ansvarsområde.

Ett annat hinder som många tog upp var vädret, det är inget som vi personligen kan göra något åt, men som en väl använd kliché säger: ”det finns inget dåligt väder, bara dåliga kläder”. Självklart finns det väder som gör att lusten inte är lika stor till att gå ut men har man kunskapen att klä sig rätt så vinner man mycket. Men även om man som pedagog vet hur man skall klä sig, är det sannolikt att inte alla föräldrar vet detta. Här är det viktigt att man ger bra information till föräldrarna, exempelvis på ett föräldramöte.

Planeringstid är även något som många pedagoger, som medverkade i vår undersökning, tar upp som något som hindrar dem att gå ut mera. Tidsbristen hos pedagoger är något som Hargreaves (1998) även tar upp. Han menar att just tidsbristen som många lärare upplever är något som förhindrar att förändringar kommer till stånd inom skolvärlden. Hur man ska kunna förse pedagogerna med mer tid till att planera sin undervisning och förverkliga sina önskemål är antagligen en fråga som många brottas med och vi har svårt att se en generell lösning. Förmodligen varierar lösningarna från skola till skola. En hjälp på vägen skulle kunna vara att ha gemensamt material eller lektionsplaneringar för undervisning utomhus, att man på skolan samlar dessa på en speciell plats så att alla vet var de kan leta då de är i behov av dem. Vi ser dock inte detta som någon lösning på problemet.

Vi har också sett vissa tecken på att det kan finnas ett samband mellan skolledningens inställning till undervisning utomhus och hur ofta pedagogerna arbetar ute (tabell 4:2). För att

underlätta att komma igång med att utveckla undervisningen utomhus kan stöd från ledningen behövas. Om man väl har det stödet är det förmodligen även viktigt att se över hur det kommer till uttryck. Det vi har undersökt är det stöd som lärarna upplever sig få från skolledningen. Hur det i verkligheten förhåller sig är svårt att uttala sig om. Förmodligen spelar det relativt liten roll om skolledningen förhåller sig positiv till undervisning utomhus om de inte visar det konkret för lärarna. Hur detta stöd skulle kunna se ut beror på skolans situation men exempelvis skulle ledningen kunna underlätta frigörandet av pedagoger under vissa lektioner eller lägga in undervisning utomhus på schemat.

Något som vi finner glädjande med vår undersökning är att alla skolor har tillgång till natur alldeles vid skolan. Alla respondenter svarade att de har gångavstånd till närmsta naturområde. Om dessa naturområden utgörs av en stor skog eller en skogsplätt bredvid skolan, finner vi av mindre betydelse, det gäller att ta vara på de resurser som finns. Vi tycker att vi kan utläsa från enkäterna att respondenterna är duktiga på detta, då de nyttjar områdena närmast skolan.

En aspekt som vi har diskuterat mycket under insamlandet av frågeformuläret och därefter, är det stora bortfallet. I vårt arbete har vi bara haft möjlighet att analysera de svar som har kommit in, vilket betyder att en mängd pedagoger på de skolor vi har undersökt inte ens kommit till tals. Vi frågar oss vilka det är som inte har svarat. Vi har tidigare i bortfallsanalysen diskuterat vår roll i det hela, men kan det även vara så att de som inte har svarat är överlag motvilliga att delta i undersökningar? Det hade varit intressant att undersöka bortfallet mer ingående, men vi har inte haft den möjligheten i detta arbete.

Det finns ingenting i Lpo 94 som förbinder pedagogerna till att undervisa utomhus. Om man läser den med utomhuspedagogiska "glasögon" kan man dock hitta mycket stöd för att bedriva en undervisning i utomhuspedagogikens anda. Det inser vi efter att ha läst litteratur om utomhuspedagogik och läroplanen parallellt.

De flesta av de pedagoger som besvarat enkäten säger att de i någon utsträckning undervisar utomhus och att de skulle vilja göra det mer. Detta får oss att tro att utomhuspedagogiken har en framtid inom skolan. Det gäller att komma förbi de organisatoriska hindren såsom personaltillgång och planeringstid som verkar vara det som hindrar pedagogerna i störst utsträckning. Vi har, som sagt, ingen utarbetad plan för hur man kommer förbi dessa hinder eftersom det förmodligen finns olika lösningar beroende på vilken skola det handlar om.

Vi har nu undersökt hur det ser ut bland de pedagoger som har valt att besvara enkäten. Vi är medvetna om att det stora bortfallet tyvärr gör att vi inte kan dra de generella slutsatser som vi hoppats på. Men vi tror ändå att vi har hittat några av de mest kritiska faktorer som påverkar i vilken utsträckning pedagogerna går ut med sina elever.

Som sagt, finner vi det glädjande att så många av de som medverkat i undersökningen, i någon mån, går ut med sina elever. Den forskning vi tar upp i avsnittet om hälsa visar på att själva utomhusvistelsen gynnar människans välmående och hälsa (Grahn m.fl. 1997). Detta är en fördel som i sig borde få fler pedagoger att gå ut med sina elever men ändå bara en liten del av utomhuspedagogikens möjligheter. Vi hoppas att de pedagoger som uttryckt att de vill undervisa mer utomhus tar till sig utomhuspedagogikens tankar såsom vikten av *växelspelet mellan sinnlig upplevelse och boklig bildning* (CMU).

Referenser

Böcker

- Andersson, Gunnar, Bennich-Björkman, Li, Johansson, Eva & Persson, Anders (2003). Skolkulturer – tröghet, förändring, framgång. I Persson, Anders (Red). *Skolkulturer* (s. 11-32). Lund: Studentlitteratur
- Berg, Gunnar (1999). *Skolkultur – nyckeln till skolans utveckling*. Göteborg: Gothia
- Braute Jorunn Nyhus & Bang, Christoffer (1997). *Följ med ut! Barn i naturen*. Stockholm: Universitetforlaget
- Brügge, Britta, Glantz, Matz & Sandell, Klas (1999). *Friluftslivets pedagogik. För kunskap, känsla och livskvalitet*. Stockholm: Liber
- Dahlgren, Lars Owe & Szczepanski, Anders (1997). *Utomhuspedagogik*. Åtvidaberg: Skapande vetande nr 31
- Dahlgren, Lars Owe & Szczepanski, Anders (2004). Rum för lärande – några reflektioner om utomhusdidaktikens särart. I Lundegård, Iann, Wickman, Per Olof & Wohlin Ammi (Red.) *Utomhusdidaktik* (s. 9-24). Lund: Studentlitteratur
- Ericsson, Gunilla (2002). *Lära ute. Upplevelser och lärande i naturen*. Friluftsförbundet.
- Grahn, Patrik, Mårtensson, Fredrika, Lindblad, Bodil, Nilsson, Paula & Ekman, Anna (1997). *Ute på dagis*. Hässleholm: Stad & land
- Hargreaves, Andy (1998). *Läraren i det postmoderna samhället*. (Andersson, Sten, övers.). Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 1994).
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2004). *Examenarbetet i lärarutbildningen. – undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsförlaget.
- Johansson, Inger (2005). *Bra för barn? - Metodstudie inom BarnBra – projektet. Pedagogiska arbetsrapporter*. Växjö: Institutionen för pedagogik.
- Strotz, Håkan & Svenning, Stephan (2004). Betydelsen av praktisk kunskap, den tysta kunskapen. I Lundegård, Iann, Wickman, Per-Olof & Wohlin, Ammi (Red.) *Utomhusdidaktik* (s. 25-46). Lund: Studentlitteratur
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Trost, Jan (2001). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

Internet

Centrum för Miljö- och Utomhuspedagogik (CMU) 2004 definition av utomhuspedagogik.

Hämtad den 7 december 2007 från:

http://www.oru.se/templates/oruExtNormal_37681.aspx

Kursplan för idrott och hälsa

Hämtad den 13 december 2007 från:

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=23&skolform=11&id=3872&extraId=2087>

Kursplan för matematik

Hämtad den 16 april 2007 från:

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=23&skolform=11&id=3873&extraId=2087>

Kursplan för de naturorienterade ämnena

hämtad den 13 december 2007 från:

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=23&skolform=11&id=3878&extraId=2087>

Kursplan för de samhällsorienterade ämnena

Hämtad den 13 december 2007 från:

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=23&skolform=11&id=3882&extraId=2087>

Kursplan för svenska

Hämtad den 29 januari 2005 från:

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=23&skolform=11&id=3890&extraId=2087>

Szczepanski, Anders, (2006) *Outdoor Education - Authentic Learning in the Context of Landscape Literary education and sensory experience.*

Hämtad den 7 december 2007 från:

<http://www.liu.se/esi/cmu/forskning/AndersSzczepanski.pdf>

Utbildningsdepartementet. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.

Hämtad den 5 december från:

[http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d0031003000360039/target/Record%3Fk%3D1069](http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d0031003000360039/target/Record%3Fk%3D1069)

Rapportserier

Björklid, Pia (2005). *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola.* (Forskning i fokus, nr 25) Kalmar: Myndigheten för skolutveckling.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Bästa pedagog i F-5!

Vi är två studenter vid Göteborgs Universitet som läser sista terminen på lärarprogrammet med inriktning mot tidigare åldrar. I utbildningen ingår ett examensarbete som vi nu är mitt uppe i. Vi gör en undersökning om i vilken utsträckning pedagoger tar med sina elever ut och vilka faktorer på skolan som påverkar möjligheterna att arbeta utomhus.

Med att arbeta utomhus menar vi att man bedriver pedagogisk verksamhet utomhus.

Undersökningen kommer att ligga till grund för vårt arbete och därför har DITT svar stor betydelse för uppsatsens tillförlitlighet. Att besvara enkäten tar 5-10 min.

Frågeformuläret besvaras anonymt och siffran i högra hörnet är endast till för att vi skall veta vilken skola det är.

När enkäten är ifylld, lämnas den till..... Vi kommer och hämtar enkäterna fredag förmiddag 7/12.

Har du frågor om arbetet eller frågeformuläret är du välkommen att höra av dig till oss antingen via mejl eller telefon.

Malin Davidsson & Anna Andersson
0703-XXXXXX
malinXXXXXX@gmail.com

Handledare: Ulf Christiansson
0730-XXXXXX

Tack på förhand för att Du tar dig tid. Din medverkan är viktig för oss!

Lärarenkät om undervisning utomhus

Ringa in de svarsalternativ som stämmer överens med dina erfarenheter. Många av frågorna är utformade så att du kan ringa in fler än ett alternativ. På vissa frågor har vi lämnat utrymme för att skriva tillägg/kommentar om så önskas. Räcker inte utrymmet till, använd gärna baksidan av pappret.

Jag är: man kvinna

1. I vilka skolår undervisar du, den här terminen?

F-klass 1 2 3 4 5 annat_____

2. I vilka ämnen undervisar du, den här terminen?

Sv Ma No Eng So bild musik
idrott slöjd språk annat_____

3. Hur länge har du arbetat som lärare?

0-5år 6-10år 11-15år 16-20år 21-25år

4. Vilken utbildning har du?

5. Har du gått någon kurs eller liknande om lärande utomhus?

nej ja (vad?)_____

6. Har du någon gång undervisning utomhus med dina elever?

nej ja

Om du har svarat nej på fråga 5, hoppa till fråga 12

Om du svarat ja, fortsätt med fråga 7

7. Hur ofta arbetar du utomhus med eleverna?

varje dag 1 gång i månaden

flera gånger i veckan någon gång per termin

3-4 gånger i månaden annat:_____

kommentar:_____

8. Vad gör ni när ni är ute? (ge några exempel på vad ni har gjort den här terminen)

9. Finns det någon regelbunden utomhusaktivitet som står på schemat?

nej ja(vad?)_____

10. Vad fokuserar du på i undervisningen utomhus? (glöm inte, flera alternativ kan anges)

samspel ämneskunskaper miljöfrågor rörelse frisk luft närmiljön

temaarbete naturupplevelsen annat_____

kommentar:_____

11. Var arbetar du med eleverna när ni är ute?

skogen skolgården parker havet annat_____

kommentar:_____

12. I hur stor utsträckning uppmuntrar skolledning dig till undervisning utomhus?

(1 är liten och 5 är stor)

1 2 3 4 5

13. Uppskattningsvis, hur många pedagoger arbetar utomhus regelbundet på din skola?

alla fler än hälften hälften färre än hälften ingen

kommentar:_____

14. Finns material för utomhusarbete på din skola?

ja, tillräckligt ja, men det behövs mer nej

kommentar:_____

15. Har skolan någon gemensam dag då alla gör utomhusaktiviteter?

nej ja
(vad?)_____

16. Har du gjort något/några studiebesök med eleverna den här terminen? I så fall, var?

En del av utomhusundervisningen handlar om att gå ut i naturen.

17 a. Vilket är skolans närmsta naturområde?

b. Hur tar ni er dit?

går cyklar buss/spårvagn annat_____

18. Vilka faktorer ser du som hinder för ditt utomhusarbete med eleverna?

väder årstid personaltillgång planeringstid kunskapsbrist

eleverna närmiljön material annat_____

kommentar:_____

19. Skulle du vilja arbeta utomhus mer än du gör?

Ja Nej

20. Vad skulle få dig att jobba mer utomhus?

Har du några övriga synpunkter på undersökningen eller frågorna skriv dem gärna här eller på baksidan av papperet.

Tack för din medverkan.

Anna & Malin